

ISBN: 978-605-7949-56-1

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

Ketebe Yayınları: 149

Sosyoloji

Editör

Dilara Yabul

Kapak

Harun Tan

Düzeltili

Cihan Aldık

Mizanpaj

Nilgün Sönmez

1. BASKI

Mayıs 2019
İstanbul

ketebe.com

Ketebe Yayınları

Sertifika No. 34989

Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2
Topkapı 34010 İstanbul
Tel: 212.612 29 30

e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

Matsis Matbaa Hizmetleri
San. ve Tic. Ltd. Şti
Sertifika No: 40421
Tevfik Bey Mah. Dr. Ali Demir Cad.
No: 51 Sefaköy Küçükçekmece /
İstanbul Tel: 212 624 21 11

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A. Ş.'ne aittir.
İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Sosyolojide Yasa Fikri

Batı Sosyolojisinde Yasa
Fikrinin Doğuşu ve Gelişimi

PROF. DR. KADİR CANATAN

KETEBE

Prof. Dr. Kadir Canatan

Nevşehir-Hacıbektaş doğumlu. Rotterdam 1996 yılında Rotterdam Erasmus Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde başladığı doktorasını 2001 yılında tamamladı. Doktora paralel olarak ve doktora sonrasında Utrecht Devlet Üniversitesi ve bazı araştırma kurumlarında görev aldı. 2005 yılında Türkiye'ye kesin dönüş yaptı ve Balıkesir Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev aldı. 2013 yılında İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde geçen Canatan buradan emekli oldu. Şu an İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde görev yapmaktadır. Canatan'ın azınlıklar, çokkültürlülük, entegrasyon, göç gibi konular başta olmak üzere sosyoloji alanında pek çok çalışması bulunmaktadır. Son yıllarda yaptığı çalışmalarından bazı örnekler şunlardır: *Aile Sosyolojisi* (ed.), *Beden Sosyolojisi* (ed.), *Mukaddime: Klasik Sosyal Bilimler Sözlüğü*, *Avrupa'da Çokkültürlülük, Entegrasyon ve İslam*, *İbn Haldun Perspektifinden Bilgi Sosyolojisi*, *Avrupa'da Ulusal Azınlıklar: Hollanda-Friesland Örneği*, *İslam Siyaset Düşüncesi ve Siyasetname Geleneği*, *İnsan Fenomeni*, *Beyan Sosyolojisi ve Beyan ve Beden*, *Kendi Gözlerimizle Görmek*, *Müslüman Dünyada Toplumsal Değişme, Muhafazakâr Endişe: Aile*.

İçindekiler

ÖNSÖZ 7

GİRİŞ

1. Literatürde Yasa Kavramı..... 11
2. Evren Tasarımları: Nedensellik ve Determinizm/İndeterminizm 23
3. Araştırmanın Temel Sorunu ve Yöntemi 34

BİRİNCİ BÖLÜM

YASA FİKRİNİN TARİHSEL TEMELLERİ VE GELİŞİMİ..... 37

- 1.1. Profetik Gelenekte Düzen ve Yasa Fikri 40
- 1.2. Mistik Gelenekte Düzen ve Yasa Fikri..... 60
- 1.3. Filozofik Gelenekte Düzen ve Yasa Fikri 75

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYOLOJİNİN KURULUŞ AŞAMASINDA YASA FİKRİ..... 89

- 2.1. İbn Haldun (1332-1406) 90
- 2.2. Auguste Comte (1798-1857) 101
- 2.3. Sonuçlar..... 108

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KLASİK SOSYOLOJİDE YASA FİKRİ

3.1. Karl Marx (1818-1883).....	111
3.2. Herbert Spencer (1820-1903).....	120
3.3. Emile Durkheim (1858-1917).....	126
3.4. Max Weber (1864-1920).....	132
3.5. Talcott Parsons (1902-1979).....	142
3.6. Sonuçlar.....	150

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİDE YASA FİKRİ

4.1. Pitirim Sorokin (1889-1968).....	153
4.2. Georges Gurvitch (1894-1965).....	161
4.3. Frankfurt Okulu ya da “Eleştirel Teori”.....	169
4.4. Norbert Elias (1897-1990).....	177
4.5. Çatışma Kuramcıları.....	185
4.6. Fenomenoloji: Peter Ludwig Berger (1929-2017) ve Thomas Luckmann (1927-2016).....	191
4.7. Simgesel Etkileşimcilik: Herbert George Blumer (1900-1987) ve Erving Goffman (1922-1982).....	198
4.8. Akılsal Seçim Kuramları.....	204
4.9. Postmodernizm.....	208
4.10. Anthony Giddens (1938-).....	216
4.11. Sonuçlar.....	227
SONUÇLAR VE TARTIŞMA.....	231
KAYNAKÇA.....	243
Kavramlar Dizini.....	251
Şahıslar Dizini.....	254

Önsöz

Sosyoloji, on dokuzuncu yüzyılın ruhuna uygun olarak büyük vaatlerle ortaya çıkmış bir bilim dalıdır. Bu büyük vaatlerin başında, “toplumun yasalarını keşfetmek” ve buna bağlı olarak toplumsal gelişmeler konusunda “öngörüler”de bulunmak geliyordu. Nitekim bilim, “yasa” ve “öngörü” demektir. Zamanla bu vaat giderek önemini kaybetti ve sosyolojinin kendi vaatlerini ne kadar yerine getirdiğine ilişkin çalışmalarda bu konu hep geçiştirildi.

Neredeyse öğrencilik yıllarımdan bu yana, hep aklımda olan “sosyolojide yasa” konusuyla ilgili bir çalışma yapma fikrini hep erteledim. İki yıl önce nihayet konuya bir başlangıç yaptım. Yazım sürecinde önemli bir mesafe almışken, başka çalışmalar nedeniyle bir kez daha ertelemek zorunda kaldım. 2018 yılının yazına girerken, çalışmaya yeniden döndüm ve yaz aylarında, nihayet tamamlama imkânı buldum.

Bildiğim kadarıyla bu çalışma, sosyolojide yasa konusunda Türkiye’de bir ilk olacaktır. İlk olması, çalışmaya bazı sınırlılıklar getirmektedir. Bu çalışmaya sosyolojinin bizdeki kurucu babası olan İbn Haldun ile başlasak da, çalışma tümüyle

Batı sosyolojisiyle sınırlı bir çalışmadır. Hatta Batı sosyolojisinde de kimi akımlar ve kişiler devre dışı kalmıştır. Çünkü amacımız, bu konuyu tüm kapsam ve ayrıntılarıyla ele almak değildi. Biz ana figürler ve akımlar üzerinden sosyolojideki yasa fikrinin gelişimini ana hatlarıyla ortaya koymaya çalıştık. Eksik kişi ve akımlar kadar, Türkiye’de ve Müslüman dünyada sosyolojinin gelişimine bağlı olarak yasa fikri de ayrıca çalışılmaya değer bir konudur.

Çalışma, bir “Giriş” ile birlikte dört bölümden oluşmaktadır. “Giriş” kısmında çalışmanın kilit kavramı olan “yasa” (kanun) fikrine kavramsal olarak yaklaştık ve burada çalışmanın temel sorusunu ve yöntemini belirlemeye çalıştık. Bu “Giriş” bölümünden sonra gelen ilk bölümde yasa fikrinin tarihsel temellerini ve gelişimini üç büyük düşünce geleneği (mistik, filozofik ve profetik) açısından incelemeye çalıştık. İkinci bölümde sosyolojinin kurucu babaları olan İbn Haldun ve Auguste Comte’un konuya ilişkin görüşlerini, sosyolojiyi kurgulama biçimleriyle ilişkili olarak analiz ettik. Üçüncü bölümde “klasikler” olarak bilinen sosyolojide iz bırakmış ve onun inşa edilmesi kadar geleneklerinin de oluşmasında büyük söz sahibi olmuş önemli sosyologların sosyoloji anlayışları ve sosyolojide yasa fikrine nasıl yaklaştıklarını anlamaya çalıştık. Dördüncü ve son bölümde ise, çağdaş sosyolojinin önemli temsilcilerinin ve akımlarının konuya ilişkin görüşlerinin ne olduğunu ortaya koyduk.

Çalışmanın “Sonuçlar ve Tartışma” kısmında, başlangıçta formüle ettiğimiz soru cümlemize dönerek, bu soruya bir cevap vermeye çalıştık. Burada sadece sosyolojinin gelişim sürecinde yasa fikrinin nasıl değiştiğini anlatmakla kalmadık, bu konuda kendi görüşlerimizi de ifade etmeye çalıştık.

Bu çalışmayla, Türkiye’de pek araştırma konusu yapılmamış olan “sosyolojide yasa fikri”ne bir giriş denemesi yaptığımıza inanıyoruz. Bu genel çalışmadan sonra meslektaşlarımızın

daha ayrıntılı olarak her bir sosyolog ve akım üzerinden çalışmalarını bu meseleyi yeterince aydınlığa kavuşturulacaktır. Çalışma, bu hâliyle, sadece meslekten sosyologlara değil, genelde sosyal bilimlere ve özelde ise sosyolojiye ilgi duyan herkese hitap etmektedir.

Prof. Dr. Kadir Canatan

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Halkalı, 20 Ocak 2019